

જિંદગી નહોતી ખબર

એક હતો રાજા. તેને હતી રાણી. રાણી હતી શાણી અને પ્રધાન હતો બુદ્ધિમાન. તેનું નામ હતું બુદ્ધિધન.

લોકો સુખી હતા. મહેનતુ હતા. રાજ્યનો કુશળ વહીવટ બુદ્ધિધન કરતો હતો. પ્રજાજનો આનંદથી જીવન વિતાવતાં હતાં. એમાં એક વાર એક મોટો ગુન્હો રાજ્યમાં બન્યો અને રાજા દુઃખી થઈ ગયો. રાણી અશાંત બની ગઈ. પ્રજાજનોનાં મન ધિક્કારથી ભરાઈ ગયાં. શહેરમાં જ્યાં જુઓ ત્યાં આ જ ગુન્હાની ચર્ચા સાંભળવા મળતી. વાતમાં આમ જુઓ તો કાંઈ માલ નહોતો, પણ રાજની પ્રતિષ્ઠાનો સવાલ હતો.

ગામને પાદર એક સ્મશાન હતું. ત્યાં બે-ત્રણ ખંડેર જેવી ઓરડીઓ હતી. બેમાં લાકડાં પડ્યાં રહેતાં. એક ખાલી હતી. બારણાં તો કોઈ ઓરડીને હતાં જ નહીં. રાત પડતાં આખો વિસ્તાર ભેંકાર બની જતો. કોઈ ત્યાં ફરકવાની હિંમત પણ નહોતું કરી શકતું. સાવ નિર્જન, વેરાન અને બિહામણી આ જગ્યામાં એક નિરાધાર સ્ત્રી રહેતી હતી. ગામમાંથી ભીખ માગી ખાતી અને એક ઓરડીમાં કોથળા પર પડી રહેતી. તેને રક્તપિત્તનું દરદ હતું. શરીરમાંથી લોહી-પરુ વહ્યા કરતાં અસહ્ય બદબૂ તેના શરીરમાંથી આવ્યા કરતી. તેનો દેખાવ પણ બિહામણો બની ગયો હતો.

આ સ્ત્રીએ એક વાર રાજા પાસે આવી ‘ન્યાય ન્યાય’નો પોકાર પાડ્યો. રાજાએ પૂછ્યું : બોલો, “શું અન્યાય થયો છે ?” તે સ્ત્રીએ કહ્યું : “મુજ અબળાની કોઈએ લાજ લૂટી છે, મારી જિંદગી બરબાદ કરી નાખી છે.” રાજાએ સ્ત્રીની ફરિયાદ સાંભળી તરત

શાહબુદ્દીન રાઠોડ
આશિયાના,
મુ. થાનગઢ,
જિ. સુરેન્દ્રનગર

જ પ્રધાનને બોલાવીને કહ્યું કે, “આ સ્ત્રીની બેઈજજતી કરનાર ગુન્હેગારને સાત જ દિવસમાં મારી સમક્ષ હાજર કરો. સાત દિવસમાં ગુન્હેગાર ન પકડાય તો મને મોં બતાવવા દરબારમાં આવશો નહીં. તમારા પ્રધાનના પદનો એ છેલ્લો દિવસ ગણી લેજો.”

બુદ્ધિધનના સુખી પરિવાર માથે આભ તૂટી પડ્યું. પરિવારના તમામ સભ્યો માટે એ બિહામણી સ્ત્રી અમંગળ ભાવિનું ઝંઘાણ બની ગઈ.

પરંતુ બુદ્ધિધન બુદ્ધિમાન હતો, બુદ્ધિનિષ્ઠ પણ હતો. તેને પોતાની બુદ્ધિમાં નિષ્ઠા હતા. પ્રથમ રાત્રિથી જ અંધારપછેડો ઓઢી તેણે નગરની પ્રત્યેક બદનામ, બેનામ જગ્યાઓની મુલાકાત લેવાનું શરૂ કર્યું. શરાબીઓની મહેફિલમાં, જુગારીઓના અડામાં, વારંગનાઓના વિસ્તારમાં વેશપલટો કરી એ બહુ રખડ્યો. નિરીક્ષણ કર્યું. પણ આવડા મોટા નગરમાં આવા ગુન્હેગારને પકડી પાડવો સહેલી વાત તો નહોતી. દિવસો એક પછી એક પસાર થવા લાગ્યા. છ દિવસ પસાર થઈ ગયા. બુદ્ધિધનના જીવનનો સૌથી મહત્વનો છેલ્લો દિવસ આવી પહોંચ્યો. પરિવારે આશા છોડી દીધી. સરસામાન બાંધી નગર ત્યાગી બીજે વસવાની તૈયારી પણ કરી લીધી. છેલ્લી વાર બુદ્ધિધન રાત્રિના સમયે નિર્જન રસ્તા પરથી પસાર થઈ રહ્યો હતો ત્યાં તેણે એક મુફલિસ માણસને જોયો. મેલાં કપડાં, વધેલી દાઢી, મોંઢામાંથી આવતી તમાકુની દુર્ગંધ. બુદ્ધિધને આ બધાં લક્ષણોની મનમાં નોંધ લીધી. આ માણસે બુદ્ધિધન પાસે આવી કહ્યું, “ભાઈશાબ, તમારી પાસે તમાકુ હશે ? મને થોડી આપો. તમાકુ ન હોય તો બીડી આપો. હું ભાંગીને તમાકુ કાઢી લઈશ.” બુદ્ધિધને કહ્યું, “તમાકુ કે બીડી કાંઈ નથી.” આમ કહી તે આગળ ચાલતો તો થયો પણ કોણ જાણે કેમ તેને આ મુફલિસની પામરતામાં રસ પડ્યો. એક વૃક્ષના છાંયાના અંધકારમાં તેણે આ માનવીની ગતિવિધિનું નિરીક્ષણ શરૂ કર્યું.

એ ત્યાં જ ઊભો રહ્યો. કોઈ નીકળે તેની રાહ જોતો રહ્યો. એમાં એક પથિક ત્યાંથી નીકળ્યો. આ મુફલિસે તેને આજીજી કરી : “મને તમાકુ આપો, મને તમાકુ આપો, ભાઈશાબ, નહીંતર હું નહીં જીવું.” તેના સદ્ભાગ્યે પથિક પણ તમાકુનો બંધાણી હતો.

તેણે તમાકુની ડબ્બી કાઢી તમાકુ આપી સાથે ચૂનો પણ આપ્યો, પરંતુ ચૂનો સુકાઈ ગયો હોવાથી તેણે ડબ્બીમાંથી ખોતરીને બે-ત્રણ ટુકડા સુકાયેલા ચૂનાના આપ્યા. તમાકુ અને ચૂનો મળતાં બંધાણીને અત્યંત આનંદ થયો પણ હવે મુશ્કેલી એક જ રહી. સુકાયેલા ચૂનાને પલાળવા માટે પાણી નહોતું. બુદ્ધિધને આ બધું બરાબર જોયું. તેને થયું પાણી માટે હવે આ શું કરશે ? માત્ર કુતૂહલ ખાતર તેણે આ માણસના પ્રયાસો જોવાનું શરૂ કર્યું. ક્યાંયથી પાણી ન મળ્યું ત્યારે આ મુફલિસે કોઈની ગટરમાંથી વહેતાં ગંદા પાણીમાંથી થોડું પાણી લઈ ચૂનો પલાળી તમાકુ સાથે ભેળવી બરાબર મસળીને ફાકી ગલોફામાં દબાવી, ત્યાં અંધકારમાંથી બહાર નીકળી બુદ્ધિધને આ માણસને પકડી બે લાફા વળગાડી દીધા. તેનું કાંડું પકડી ઢસડી લઈ ગયો અને કેદીને કોટવાળ સમક્ષ હાજર કરી હુકમ કર્યો : “આ માણસને કારાગૃહમાં બંધ કરી દો. આ જ ગુનેગાર છે.”

બુદ્ધિધને ઘેર આવી સૌને સમાચાર આપ્યા કે ગુન્હેગાર પકડાઈ ગયો છે. ત્યાર બાદ ચિંતામુક્ત થઈ સૌ ઘસઘસાટ સૂઈ ગયા.

બીજે દિવસે રાજા સમક્ષ ગુન્હેગારે પોતાનો ગુન્હો કબૂલ કર્યો. રાજાએ તેને શિક્ષા કરી અને બુદ્ધિધનને શિરપાવ આપ્યો. પછી પૂછ્યું : “તમે આ ગુન્હેગારને પકડી કઈ રીતે શક્યા ?”

બુદ્ધિધને માંડીને વાત કરી અને છેલ્લે કહ્યું : “દુર્ગંધયુક્ત ગટરના પાણીમાંથી જે વ્યસની ચૂનો પલાળી તમાકુ ખાઈ શકે એ જીવનમાં ગમે તેવાં હીન કૃત્યો પણ કરી શકે. આમ વિચારી મેં તેને પકડી પાડ્યો અને સાચે ને એ જ ગુન્હેગાર નીકળ્યો.

આ આખી વાત થાનગઢના નાના તળાવને કાંઠે અમે મિત્રો બેઠા હતા અને ધરમશીએ કહી. બધા એક ચિત્તે ધરમશીની વાત સાંભળતા હતા. ધરમશી સિગારેટનો બંધાણી હતો અને એક સિગારેટથી બીજી સિગારેટ સળગાવતો. આટલી વાત કરતાં એ બે પાકીટ હાથીછાપ સિગારેટના પી ગયો. અમારી વાત ચાલતી હતી તે સાંભળવામાં એક અરુણકુમાર હતા. એ હાથીછાપ સિગારેટના એજન્ટ હતા. અમારી વાત પૂરી થઈ એટલે એમણે ધરમશીને પૂછ્યું : “તમે કેટલાં વર્ષથી પીવો છો ?” ધરમશી કહે, “છેલ્લાં બાવીસ વર્ષથી પીવું છું.” અરુણકુમાર ખુશ થયા, તેમણે

કહ્યું : “આ અમારી કંપની છે. હું તેનો એજન્ટ છું. કાલે હું તમારે ત્યાં મારું આખું યુનિટ લઈને આવીશ. તમારું અને આ સૌ મિત્રોનું શુટિંગ કરીશું. તમે આ જ પ્રમાણે થોડી વાર વાત કરજો. અમે કંપનીની જાહેરાતમાં તેનો ઉપયોગ કરીશું. બધા મિત્રોને પચાસ પચાસ અને તમને અઢીસો રૂપિયા હું આપીશ. બરાબર? કાલે સવારે ૮ થી ૧૦ અહીં જ આપણે શુટિંગ પતાવી દેશું.”

અમે બધા બહુ ખુશ થયા. પણ ધરમશીના ચહેરા પર પ્રસન્નતા નહોતી. તેણે અરુણકુમારને શુટિંગની સ્પષ્ટ ના પાડી. અમે ધરમશીને બહુ સમજાવ્યો : “તારા અઢીસો સામું નહીં તો અમારા પચાસ પચાસ સામું તો જો.” અરુણકુમારે પણ આગ્રહ કરીને પૂછ્યું : “તમને વાંધો શું છે?” ધરમશીએ કહ્યું : “સવારના ૮ થી ૧૦ મને દમ ચડે છે અને એ પણ તમારી આ સિગારેટના પરતાપે.”

ધરમશીની વાત સાંભળી અરુણકુમારે તરત વિદાય લીધી. અમે પણ જે નાણું અમે મળ્યા પહેલાં ગુમાવી બેઠા તેના રંજમાં છૂટા પડ્યા.

ધરમશી નાટકમાં પાત્રો પણ સારા ભજવતો. વાતો પણ ઉત્તમ રીતે રજૂ કરતો. પણ એક સિગારેટના બંધાણે તેને બરબાદ કરી નાખ્યો. સરવાળે ધરમશીને શ્વાસનળીનું કેન્સર થયું. અમે મિત્રો થોડા થોડા પૈસા કાઢી તેને કેન્સર હોસ્પિટલ લઈ ગયા. શ્વાસની તકલીફ બહુ વધી ત્યારે ડૉ. મનોજ મહેતાએ ટ્રોકિઓસ્ટ્રોમી કરી શ્વાસનળીમાં ગળા પર છેદ પાડી ત્યાંથી શ્વાસ લઈ શકાય તેવી સુવિધા કરી આપી. આઠેક દિવસે તો રુઝ આવી ગઈ.

એક વાર અમે બહાર ગયા ત્યારે ધરમશીએ બીડી સળગાવી. ગળાના શ્વાસનળીના છેદ પર રાખી. શ્વાસ સાથે બીડીનો ધુમાડો અંદર ગયો અને ઉચ્છ્વાસ સાથે બહાર નીકળ્યો. ધરમશીને મજા આવી ગઈ. અમે આવી આ દૃશ્ય જોયું. મેં ધરમશીને કહ્યું : “હમણાં ડોક્ટર આવશે ને તો તને અને અમને બધાને દવાખાનામાંથી કાઢી મૂકશે.” ધરમશી કહે, “એક જણને દરવાજા પાસે ઊભો રાખોને! ડોક્ટર સાહેબ આવે તો મને ચેતવી દે. ચેતતા નર સદા સુખી.” ધરમશીની વાત સાંભળીને અમે હસ્યા. જાણે સ્મશાનમાં ચાંદની ખીલી. ધરમશીએ ધૂમ્રપાનનો આનંદ જીવનમાં

કેટલો માણ્યો એ તો અમને ખબર નથી પણ આનંદની કિંમત તેણે જિંદગી ગુમાવી ચૂકવી એ ખબર છે.

ધરમશીને સારું ન થયું. યુવાન વયે આ જગતની તેણે વિદાય લીધી.

જિંદગી નહોતી ખબર તું તો માત્ર છે ગણિત,
એક પગલું ખોટું અને ખોટો જ આખો દાખલો.

To know the truth or the truth
To know the false or the false
To find out the truth from the false.

- J. Krishnamurti

‘વ્યસન છોડો’ હસતા રહો

“એના કહેવાથી તેં સિગારેટ છોડી દીધી ?”

“હા.”

“અને દારૂ પણ છોડ્યો ?”

“હા.”

“જુગારની કલબમાં જવાનું બંધ કર્યું. એ પણ એના કહેવાથી જ ?”

“હા, હા.”

“તો પછી તેં એની સાથે લગ્ન કેમ કર્યાં નહીં ?”

“સુધરી ગયા પછી લાગ્યું કે મને એના કરતાં વધારે સારી છોકરી મળી શકે એમ છે.”

●

“આ બસમાં સિગારેટ પી શકાય ?”

“ના, જી.”

“તો પછી આટલા બધા ઠૂંઠા ક્યાંથી આવ્યા ?”

“જે લોકો પૂછતા નથી. તેમણે પીધેલી સિગારેટના હશે.”

●

“ધૂમ્રપાન બંધના કાર્યક્રમનું ભાવિ બહુ ઊજળું છે.”

“કેમ ? કેવી રીતે ?”

“આજ કરતાં કાલે ધૂમ્રપાન બંધ કરી દેવાનું કહેનારાની સંખ્યા વધારે છે.”

●

“બીડી-સિગારેટ છોડી તમે હુકકો પીવાનું કેમ શરૂ કર્યું ?”

“વ્યસનથી જેટલા દૂર રહેવાય એટલું સારું.”